

Η ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΓΡΑΦΗ Β' ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Του Ν. ΣΚΙΑΔΑ

Τὸ Μάη τοῦ 1962 ἔγιναν στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ στὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, μιὰ σειρά διαλέξεις ἀπὸ τὸν Ἀγγλο γλωσσολόγο, καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ κ. John Chadwick, μὲ θέμα τὰ πορίσματα πὸ ἀπεκόμισε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς «Γραμμικῆς γραφῆς Β'»¹, τῆς γραφῆς δηλαδὴ πὸ ἔγραφαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴ ἐποχὴ.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς ὁ Τσάντουϊκ, ἦταν παλιὸς συνεργάτης τοῦ Μιχαὴλ Βέντρις πὸ σκοτώθηκε στὰ 1956 σὲ αὐτοκινητιστικὸ δυστύχημα. Τὶς ἔρευνες τοῦ Βέντρις τὶς ἐξακολούθησε ὁ Τσάντουϊκ. Μὲ αὐτὲς τὶς ὁμιλίες καὶ διαλέξεις πὸ ὁλοκληρώθηκαν μὲ τὴ μετάφραση στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὸν κ. Δημ. Τζωρτζίδη, τοῦ βιβλίου του: «Γραμμικὴ γραφὴ Β', Ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ Γραφή», ἤρθε καὶ πάλι στὸ προσκήνιο, τὸ θέμα τῆς καταγωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου.

Γιατὶ ἔμενε πάντα ἀνεξήγητο πὼς ἀπὸ τὴ Γραμμικὴ γραφὴ Β', πὸ ἦταν μέχρι τώρα ἀνερμήνευτη καὶ πὸ τὰ ἴχνη τῆς σταματοῦν κατὰ τὸ 1200 π.Χ., φτάσαμε στὴ Φοινικικὴ γραφὴ, πὸ εἶναι βέβαιο πὼς ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 800 π.Χ. Πολλὰ πὼς καὶ γιατί ἔμεναν ἀναπάντητα καὶ ἀποτελοῦν τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἐρευνητῶν.

«Ἀνάμεσα στὶς σπουδαιότερες χρονολογίες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας», γράφει ὁ Τσάντουϊκ, «εἶναι τὸ 776 π.Χ. Τότε κατὰ τοὺς μεταγενέστερους ἀρχαίους Ἕλληνες, ἔγιναν οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες [...] Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι τὸ ἔτος ἐκεῖνο, τὸ Φοινικικὸ ἀλφάβητο—ἀ-

πὸ τὸ ὁποῖο τελικῶς προῆλθαν ὅλα τὰ ἀλφάβητα — εἶχε υἱοθετηθῆ στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα π.Χ. οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν σὲ θέση νὰ γράφουν τὴν ἱστορία τῆς φυλῆς τους. Τυπικὰ λοιπὸν τὸ 776 π.Χ. ἀποτελεῖ ὁρόσημο τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἔτσι ὅ,τι συνέβη πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἀνήκει στὴν προϊστορία, οὐσιαστικά ὅμως ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη ἓνα τέτοιο καθορισμένο ὄριο» (σ. 5).

Πραγματικὰ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἓνα τέτοιο καθορισμένο ὄριο. Ξεκίνησε ἀπὸ πολὺ παλιότερα. Καὶ αὐτὸ καθορίστηκε κατὰ προσέγγιση χάρις στὴν ἀνάγνωση τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β', πὸ ὑπῆρξε ἡ πρώτη ἑλληνικὴ γραφὴ καὶ πὸ ἡ ἀποκρυπτογράφησή της ἀπὸ τὸν Ἀγγλο ἀρχιτέκτονα Μιχαὴλ Βέντρις, ἔδωσε κάποια ἱστορικὴ ὑπόσταση στὶς μυθικὲς παραδόσεις καὶ στὸν Ὅμηρο. Τώρα ὅμως μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς, τόσο τῆς πρώτης ἑλληνικῆς, ὅσο καὶ τῆς μεταγενέστερης, τῆς Φοινικικῆς, ὅπως ὀνομάζεται.

Ἄς δοῦμε ὅμως τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τους.

Σήμερα τὸ γράψιμο μᾶς φαίνεται μιὰ ἀπλὴ καὶ εὐκόλη δουλειά. Δὲν ἦταν ὅμως πάντα ἔτσι. Μὲ μεγάλο κόπο ἡ ἀνθρώπινη διάνοια ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ ἀπλό, ὅπως ἀπὸ πρώτη ματιὰ φαίνεται, ἀποτέλεσμα. Αἰῶνες δλόκληροι χρειάστηκαν γιὰ νὰ βρεθοῦν αὐτὰ τὰ ἀπλά σημάδια πὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ ἀποτυπώσουμε πάνω στὸ ἄσπρο χαρτὶ αὐτὰ πὸ σκεπτόμαστε, αὐτὰ πὸ θέλουμε νὰ μείνουν γιὰ νὰ τὰ διαβάσουν οἱ κατοπινοὶ ἀπὸ μᾶς.

Τὰ γράμματα μὲ τὰ ὁποῖα γράφουμε σήμερα, εἶναι γνωστὰ ὡς γράμματα τοῦ Ἀλφαβήτου. Ἡ καταγωγὴ τοῦ Ἀλφαβήτου ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν εἰκονογραφία, στὰ σύμβολα, στὰ ἰδεογράμματα καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀναμφισβήτητὴ ἐξέλιξή τους. Γιὰ παράδειγμα ἀναφέρουμε πὼς στὶς σημιτικὲς γλῶσσες τὸ ὄνομα κάθε γράμματος ἀντιστοιχεῖ σὲ ὠρισμένη ἔννοια π.χ.

1. Ἔτσι ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Ἔβανς ὁ πιὸ ἐξελιγμένος καὶ ὁ νεώτερος ἀσφαλῶς, τρόπος τῆς Κρητικῆς Γραφῆς. Κατὰ σειράν εἶναι : α) Ἱερογλυφικὴ, β) Γραμμικὴ γραφὴ Α', καὶ γ) Γραμμικὴ γραφὴ Β', τὴν ὁποία ἔγραφαν στὴν Κρήτη, στὴν Πύλο καὶ στὶς Μυκῆνες, ὅπως ἀποδείχτηκε ἀργότερα.

Ἄλφφ σημαίνει τὸ βόδι. Τὸ «Α» λοιπὸν δὲν εἶναι παρὰ τὸ κεφάλι τοῦ βοδιοῦ. Ὄταν τὸ ἀντιστρέψουμε ἔχουμε ἀμέσως ἓνα βόδι μὲ τὰ κέρατά του πάνω στὸ κεφάλι του.

Τὸ ἀλφάβητο μὲ τὴν σημερινή του μορφή πέρασε ἀπὸ πολλὰ στάδια ἐξέλιξης ὥσπου νὰ καταλήξῃ σ' αὐτὴν τὴν ὀριστικὴ μορφή. Πολλοὶ αἰῶνες καὶ πολλοὶ λαοὶ δούλεψαν γιὰ νὰ ἔχουμε αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Στὸ συγκεκριμένο θέμα μας θὰ ἐξετάσουμε ποιοὶ καὶ πῶς δούλεψαν γιὰ νὰ ἔχουμε τὸ ἀποτέλεσμα πὸν ὀνομάζουμε Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο.

Ἄς ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὴν μυθολογία πὸν φέρνει ὡς ἐφευρέτη τοῦ τὸν Παλαμῆδη, τὸν Προμηθεά, Ὀρφέα, Μουσαῖο κλπ. καὶ ἄς ἐξετάσουμε τὰ συγκεκριμένα ἱστορικὰ δεδομένα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοση, γιὰ τὸν Κάδμο παρ' ὄλη τὴν ἀληθοφάνειά της, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ παραδεκτὴ ὡς ἱστορικὸ γεγονός. Ὁ Κάδμος—κατὰ τὴν παράδοση— ἦταν ἀπὸ τὴν Φοινίκη καὶ ἔφερε τὰ γράμματα στὴ Θῆρα. Ὅσοι μετόκησε στὴν Θῆβα, ὅπου καὶ μετέφερε τὸ Ἀλφάβητο. Ἄλλη ἐπίσης παράδοση παραδέχεται τὸν Κάδμο ὡς Μιλήσιο. Φυσικὰ δὲν πρέπει νὰ παραβλέψουμε τὸ γεγονός πῶς πολλοὶ φορὲς πίσω ἀπὸ τὶς μυθικὲς παραδόσεις κρύβεται βασικὴ ἀλήθεια.

Ἡ παλιότερη γραπτὴ πηγὴ πὸν ἔχουμε, ὁ Ἡρόδοτος, παραδέχεται πῶς τὸ ἀλφάβητο τὸ μετέφεραν στὴν Ἑλλάδα οἱ Φοίνικες γι' αὐτὸ καὶ τὰ γράμματα ὀνομάζονται Φοινίκια». «Ὁ ταξιδιάρικος λαὸς τῆς Φοινίκης», λέει ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Wells «μαζὶ μὲ τὰ ἐμπορεύματα μετέφερε καὶ τὸ Ἀλφάβητο στὶς διάφορες χῶρες πὸν ταξίδευε». Τὸ θέμα πὸν ἔχουμε νὰ ἐξετάσουμε δὲν εἶναι ἂν οἱ Φοίνικες μετέφεραν στὴν Ἑλλάδα τὸ Ἀλφάβητο — αὐτὸ ξεκαθαρίστηκε — ἀλλὰ ἂν ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐφευρέτες του. Ἀκόμα ἀναλυτικώτερα, ἂν αὐτοὶ ἐπενόησαν τὸ Ἀλφάβητο, ἢ ἀπλῶς τὸ ἐπεξεργάστηκαν παίρνοντάς το ἀπὸ ἄλλους λαοὺς. Οἱ ἱστορικοὶ συμφωνοῦν πῶς οἱ Φοίνικες δὲν εἶχαν δικῆς του ιδέας. Τὶς δανείζονταν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὶς δούλευαν κατὰ τὸν δικὸν τους τρόπο καὶ ὕστερα τὶς μεταπωλοῦσαν. Ἦταν δηλαδὴ καθαρὰ ἔμποροι, καὶ στὰ χέρια τους τὸ κάθε τι μεταβάλλονταν σὲ ἐμπόριο.

Νὰ λοιπὸν τὸ ἄλλο βασικὸ μας ἐρώτημα: Ἀπὸ ποῖο λαὸ ἢ ἀπὸ ποιούς λαοὺς δανείστηκαν οἱ Φοίνικες τὸ Ἀλφάβητο, τὸ ὁποῖο μετέφεραν ἀργότερα στὴν Ἑλλάδα;

Ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, εἶναι ὁ πρῶτος ἀπ' ὅσα ξέρουμε, πὸν ἀμφισβητεῖ ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ πρῶτοι διδάξαντες τὰ Ἀλφάβητο. «Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας ὅτι Σῦροι μὲν εὑρεταὶ γραμμάτων εἰσίν, παρὰ δὲ τούτων Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἑλλησιν παραδεδώκασιν, οὗτοι δ' εἰσίν οἱ μετὰ Κάδμου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ τοῦτο τοὺς Ἑλληνας τὰ γράμματα φοινίκια προσαγορεύειν, φασὶ (Κρητες) τοὺς Φοινίκας οὐκ ἐξ ἀρχῆς εὑρεῖν, ἀλλὰ τοὺς τύπους τῶν γραμμάτων μεταθεῖναι μόνον καὶ τῇ γραφῇ ταύτῃ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων χρήσασθαι καὶ διὰ τοῦτο τυχεῖν τῆς προειρη-

μένης προσηγορίας. (Διόδ. V. 74, 1)¹

Ὁ Ἐβανς ἐπίσης καὶ ἄλλοι ἀρχαιολόγοι, ὑποθέτουν ὅτι οἱ Φοίνικες παρέλαβαν τὰ γράμματα ἀπὸ τοὺς Κρητες² κατὰ τὴ μετανάστευση τῶν τελευταίων στὶς σημιτικὲς χῶρες καὶ στὴν Μ. Ἀσία³ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Μινωικοῦ

1. Ὅσοσο καὶ ὁ ἐπιγραμματικός, Δοσιάδης, πὸν ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος, παραδέχεται ὅτι ἡ προέλευση τῶν γραμμάτων εἶναι Κρητικὴ: «Δοσιάδης δι' ἐν Κρήτῃ φησὶν εὑρεθῆναι αὐτά», (δηλ. τὰ γράμματα).

2 Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλα πράγματα λέγει ὁ Διόδωρος ὡς πρῶτους διδάξαντες τοὺς Κρητες. «Περὶ μὲν τῶν θεῶν οἱ Κρητες τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων γεννηθῆναι τοιαῦτα μυθολογοῦσι, τὰς δὲ τιμὰς καὶ θυσίας καὶ τὰς περὶ τὰ μυστήρια τελετὰς ἐκ Κρήτης εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους παραδεδόσθαι Δήμητραν μὲν γὰρ περαιωθεῖσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐκεῖθεν εἰς Σικελίαν καὶ Αἴγυπτον, ὁμοίως δ' Ἀφροδίτην ἐνδιατρίψαι τῆς Σικελίας, τῶν δὲ νήσων (Κύθηρα καὶ Κύπρον), τῆς δὲ Ἀσίας, περὶ τὴν Συρίαν» Διόδ. V, 55 - 57).

Ἀσφαλῶς θὰ μπορούσαμε νὰ παρατηρήσουμε πῶς τὰ λόγια τοῦ Διόδωρου ἀφοροῦν τὴν γραμμικὴ γραφὴ Β', πὸν συγγέεται μὲ τὴν Φοινικικὴ. Τότε, στὰ χρόνια τοῦ Διόδωρου, θὰ ἦταν ἀκόμα ζωντανὴ ἢ ἀνάμνηση ἀπὸ τὴν γραμμικὴ γραφὴ Β', πὸν δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀπότομη ἐξαφάνισή της ἀπ' τὸν χῶρο τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀντικατάστασή της ὕστερα ἀπὸ 400 χρόνια ἀπὸ τὴν Φοινικικὴ. Ἡ ἀνάμνηση αὐτὴ, μαζὶ μὲ τὸ τεράστιο χρονικὸ κενὸ θὰ δημιούργησαν τὶς ἀμφισβητικὲς στοὺς ἀρχαίους καὶ νέους ἐρευνητές.

3. Ὑπάρχει παρ' ὅλα αὐτὰ καὶ ἀντίθετη ἐντελῶς θεωρία. «Κατὰ τὰς τελευταίας του ἀνακοινώσεις, ὁ ἀμερικανὸς καθηγητὴς Γκόρντον ἐφαρμόσας τὸ σύστημα τοῦ Ἄγγλου Μιχαὴλ Βέντρις, ὁ ὁποῖος ἀπεκρυπτογράφησε τὴν ἀποδίδουσα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Μινωικὴν Γραμμικὴν γραφὴν Β', ἐπέτυχε νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὴν προγενεστέραν Μινωικὴν γραφὴν Α', τῆς περιόδου 18 - 15 αἰῶνος π.Χ., τὴν γλῶσσαν τῶν Φοινίκων.

» Ὁ Καθηγητὴς Γκόρντον καὶ μὲ προηγούμενον δημοσίευσμά του εἰς τὸ περιοδικὸν «Antiquity» τοῦ Σεπτεμβρίου 1957, ἰσχυρίσθη ὅτι διάφορες πινακίδες τῆς Ἁγίας Τριάδος Κρήτης (Φαιστοῦ), περιέχουν Σημιτικὰς λέξεις.

» Κατὰ τὴν θεωρία τοῦ Γκόρντον, οἱ Φοίνικες ἦσαν κυρίαρχοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, τῆς Κρήτης, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Κύπρου, μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος, ὁπότε ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς. Κατὰ τὸν Γκόρντον, λοιπόν, οἱ Ἑλληνες παρέλαβον τότε τὴν γραφὴν τῶν Φοινίκων διὰ νὰ ἀποδώσουν τὰ Ἑλληνικὰ κείμενα πὸν διαβάζονται πλέον στὶς πινακίδες τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β'.

» Ὁ Γκόρντον (ἐξηγώντας τὴν σχετικὴ πληροφορία τοῦ Ἡροδότου) ἀναφέρει ὅτι ὁ Κάδμος, ὅπως φαίνεται τώρα, εἰσήγαγε στὴν Ἑλ-

Πολιτισμοῦ κατὰ τὸ 1300—1200 π.Χ. "Ὅπως ξέρουμε, ὁ Μινωϊκὸς πολιτισμὸς, δὲν ἐκφυλί-
στηκε ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ καταστράφηκε ἀ-
πότομα ἀπὸ ἐχθρική εἰσβολή δηλαδή, ἢ ἀπὸ
θεομηνία (σεισμὸ ἢ πυρκαϊά). Ἀνάγκη βέβαια
νὰ ἐξηγήσουμε πὼς ἡ δημόσια ζωὴ τῶν ἀρχαί-
ων, κατὰ συνέπεια καὶ ὁ πολιτισμὸς τους (τὰ
μνημεῖα δηλαδή τοῦ πολιτισμοῦ τους) βρέσκον-

λάδα τὴν Μινωϊκὴν συλλαβικὴν γραφὴν μάλ-
λον, παρὰ τὸ μεταγενέστερον Φοινικικὸν ἀλ-
φάβητον». (Ἐφημ. «Καθημερινή» 8)4)1962
Παρασκευαΐδης).

«Ἐξ ἀφορμῆς αὐτῶν ὁ Καθηγητὴς τοῦ Παν-
επιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπ.
Μαρινάτος, εἰς δηλώσεις του, εἶπεν ὅτι κατὰ
τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐπιστημονικὰ δεδομένα,
περὶ τὸ τέλος τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἢ ἀργό-
τερον - πάντως ὄχι μετὰ τὰ 2.000 π.Χ. - ἔ-
φθασαν καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἐξ ἀνατολῶν φυ-
λαί, οἱ ὁποῖοι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύνανται νὰ
χαρακτηρισθοῦν Σημιτικά, ἔνεκα τῶν ἀνθρω-
πολογικῶν διαπιστώσεων ποὺ ἔχουν γίνει κα-
τὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἀπεναντίας τὰ νεώτερα
δεδομένα πείθουν ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ὅ-
τι αἱ φυλαὶ ποὺ ἐδημιούργησαν τὸν ἀκμαῖον
Μινωϊκὸν πολιτισμὸν τῆς Κρήτης ἦσαν ἀπὸ
τὰς λεγομένας «Πρωτοῖνδογερμανικάς». (Ἐφ-
ημερὶς «Καθημερινή». ἐνθ. ἀν.).

«Μιὰ τέτοια ἐκδοχὴ ὅπως τοῦ Γκόρντον, ἀ-
ποκλείεται ἐπίσης ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τοῦ
βιβλίου τοῦ κ. Ἄρη Πουλιανοῦ «Ἡ προέλευ-
ση τῶν Ἑλλήνων». Κατὰ τὸν συγγραφέα, οἱ
φυλές ποὺ μετακινήθησαν εἰς διάφορα μέρη
τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου, κατὰ τὴν ἀρχαία
ἐποχὴ, ἦσαν, ὅπως φαίνεται, συγγενικαὶ με-
ταξύ των καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν αὐτόχθο-
νες καὶ ὅτι ἀνήκον εἰς τὸν Ἀνατολικομεσογει-
ακὸν κλάδον τῆς μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς Φυλῆς,
διαφέροντες σαφῶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπολογι-
κοὺς τύπους τῆς Προσθίας Ἀσίας». («Καθη-
μερινή», ἐνθ. ἀν.).

Παρατηρεῖ καὶ ὁ Τσάντουϊκ στὸ βιβλίο του:
«Ὁ πρόσφατος ἰσχυρισμὸς τοῦ Ἀμερικανοῦ
εἰδικοῦ στὶς Σημιτικὲς γλώσσες, Καθηγητοῦ
κ. Γκόρντον, ὅτι ταύτισε ὄρους γραμμικῆς Α' ἢ
μὲ λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ γλώσσᾳ
τῶν Ἀκκαδίων τῆς Βαβυλωνίας, φαίνεται ὅτι
εἶναι πρόωρος» (σελ. 148). Ἐπανέρχεται ὁ-
μως παρακάτω μὲ κάπως τροποποιημένους ἀ-
πόψεις: «Εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ὠρισμένες
λέξεις γραμμικῆς Α' μοιάζουν πολὺ μὲ ἀντί-
στοιχοὺς ὄρους σημιτικῶν γλωσσῶν. Θεώρη-
σα τὶς πρῶτες κινήσεις τοῦ Γκόρντον, πρὸς
τὴν κατεύθυνση αὐτῆ πρόωρες, ἀπὸ τότε ἔχει
συμπληρώσει καὶ ἀναθεωρήσει τὶς ἀπόψεις
του, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρουσιάσει περισσότερες
σημιτικὲς λέξεις, ἐγκατέλειπε μερικὲς ἀπὸ
τὶς πρῶτες ἀληθοφανεῖς θεωρίαις του. Ἀκόμη
καὶ ὁ αὐστηρότερος ἐπικριτὴς του, ὁ καθηγη-
τὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κέμπ - Τάουν κ.
Μωρίς Πόπ, παραδέχεται τὴ θεωρίαν τῶν σχέ-
σεων μὲ σημιτικὲς γλώσσες, μολονότι νομίζει
ὅτι μερικὲς ἀναγωγὰς τοῦ Γκόρντον δὲν
στηρίζονται ἐν ὀρθῆς βάσει» (σελ. 167). "Ὅ-

ταν μαζεμένα ὅλα στὸ παλάτι τοῦ Βασιλιᾶ ἢ
σὲ χώρους κοντὰ σ' αὐτό. Ἔτσι δὲν εἶναι δύ-
σκολον νὰ ἐξηγήσουμε πὼς μιὰ καταστροφὴ τοῦ
παλατιοῦ, σήμαινε τελεία ἐξαφάνιση καὶ τοῦ πο-
λιτισμοῦ τῆς δοσμένης χώρας. Τὸ εἶδος τῆς
καταστροφῆς τοῦ Μινωϊκοῦ Πολιτισμοῦ δὲν
μποροῦμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε. Πάνω σ' αὐ-
τὸ τὸ ζήτημα μόνον ὑποθέσεις μποροῦμε νὰ κά-
νουμε. Φαίνεται πάντως πὼς ἀπὸ πολὺ νωρὶς
οἱ Κρήτες ἤρθαν ἐν ἐμπορικῆς σχέσεσι μὲ τοὺς
Ἀχαιοὺς ποὺ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐν τῇ Ἀρ-
γολίδᾳ μὲ κέντρο τὶς Μυκῆνες, τὴν Τίρυνθα
καὶ ἐν τῇ δυτικῇ παραλίᾳ τῆς Πελοποννήσου
τὴν Πύλον.

Ἀπὸ τὶς ἐμπορικὲς αὐτὲς σχέσεις ὁμως, φυ-
σικὸ ἦταν ὁ πρὸ καθυστερημένους (οἱ Ἀχαιοὶ)
νὰ ζηλέψη τὴν θέσιν τοῦ προνομιοῦχου (Κρή-
τες) καὶ νὰ προκύψουν προστριβὲς ποὺ κατέλη-

πως βλέπουμε, ὁ ἴδιος ὁ Τσάντουϊκ, ἀνεγνώρι-
σε ἀργότερα κάποια ἀληθοφάνεια ἐν τῇ θεωρίᾳ
τοῦ Γκόρντον. Ἴσως ὁμως εἶναι πρόωρον νὰ
βγάλουμε ὀριστικὰ συμπεράσματα πρὶν νὰ ἀ-
ποκρυπτογραφηθῇ ἡ ἱερογλυφικὴ καὶ ἰδιαίτε-
ρα ἡ Γραμμικὴ Α', ποὺ εἶναι συγγενὴς καὶ ἴ-
σως πρόγονος τῆς Γραμμικῆς Β'. Πρόσφατα
ἀκόμη ὁ Βούλγαρος ἀρχαιολόγος κ. Γκεορ-
γκιέφ, διετύπωσε ἐν ἀνταποκριτῇ Ἀθηναϊκῆς
ἐφημερίδος, τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἐπισκεφθῇ
τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ μελετήσῃ τὶς πινακίδες
ποὺ βρέθηκαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδᾳ τῆς Κρήτης.

«Οἱ πινακίδες αὐτὲς, γραμμένες ἐν τῇ γραφῇ
Α', ὅπως εἶναι γνωστὴ ἐν τοῖς γλωσσολόγοις
καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιολόγοις, ἔχουν κατὰ τὸν Βούλ-
γαρον ἐπιστήμονα πολλὴ συγγένεια μὲ τὴν γρα-
φὴ Β' τῆς Πύλου, ποὺ διαβάστηκε ἀπὸ τὸν
Ἄγγλον ἀποκρυπτογράφον Μάϊκελ Βέντρις.

»Ὁ κ. Γκεοργκιέφ πιστεύει ὅτι ἐν τῇ δύο
αὐτῆς γραφῆς ὑπάρχει συγγένεια καὶ ἀντι-
προσωπεύουν κείμενα γραμμένων ἐν τῇ ἑλλη-
νικῇ γλώσσᾳ. Ἡ γραφὴ Β' ἀντιπροσωπεύει
τὴν ἑλληνικὴν τῶν Ἀχαιῶν, ἐνῶ ἡ γραφὴ Α'
τὴν ἑλληνικὴν μιᾶς κρητικῆς λαότητος, τῶν
Κυδωνίων, ποὺ κατὰ τὸν Βούλγαρον ἐπιστήμο-
να μιλοῦσαν ἑλληνικὰ πεντακόσια χρόνια πρὶν
ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς.

»Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ γραφὴ Α' τῆς
Ἁγίας Τριάδος, ποὺ σώζεται ἐν 3.000 πε-
ρίπτου πινακίδες, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναγνωσθῆναι
ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες ἀρχαιολόγους, παρὰ
τὶς σύντομες προσπάθειάς τους.

»Καταλαβαίνει κανεὶς, λοιπόν, τί μεγάλη ὑ-
πηρεσία θὰ προσφέρει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὁ Βούλ-
γαρος ἀρχαιολόγος ἂν κατορθώσῃ ν' ἀποκρυ-
πτογραφήσῃ τὴν γραφὴν Α'. Ὁλόκληρη ἡ ἱ-
στορία τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης θὰ φωτισθῇ ἄ-
πλετα ἂν ἀναγνωσθῇ ἡ γραφὴ Α'. Προβλήμα-
τα ὅπως ἡ καταγωγὴ τῶν Κρητῶν, προβλήμα-
τα γλώσσας, προβλήματα συγγένειας μὲ τοὺς
Ἀχαιοὺς καὶ ἄπειρα ἄλλα, θὰ ἐξομαλυνθοῦν
ἀμέσως καὶ ἡ ἐπιστήμη, στηριγμένη πλέον ἐν
ντοκουμένα, θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν καταναγ-
κασμὸν τῶν ὑποθέσεων, μὲ τὶς ὁποῖες προχω-
ρεῖ σήμερον τὸν προβληματισμὸν τῆς». (Ἐφημ.
«Αὐγὴ» 28)3)1963 Τ.Β.).

ξαν πιθανώς στην κατάληψη της Κρήτης από τους 'Αχαιούς. Το γεγονός αυτό τοποθετείται κατά προσέγγιση πάντα - γύρω στα 1.700 π.Χ. Οί 'Αχαιοί αποβιβάστηκαν στην Κρήτη, την υποδούλωσαν και κατέστρεψαν τα βασιλικά ανάκτορα της Κνωσού.

Τα σπέρματα όμως του Κρητικού πολιτισμού μπόρεσαν ύστερα από 50 μόνο χρόνια να αναζωογονηθούν. Μέσα από τα ερείπια και την καταστροφή ξεφύτρωσε ένας νέος πολιτισμός. Καινούργια οικοδομήματα κτίστηκαν με επίκεντρο το ανάκτορο της Κνωσού που δημιουργήθηκε ακόμα πιο λαμπρό και πολυτελές. Έτσι αρχίζει η νέα Κρητική περίοδος που οι ιστορικοί την ονόμασαν «υστερομινωϊκή».

Στην περίοδο αυτή της ευημερίας και πιθανότατα κατά τον 15 αιώνα π.Χ. βασίλευε ο Μίνως, πατέρας του μυθικού Μινώταυρου.

Κοντά 300 χρόνια κράτησε η εποχή της ευημερίας, όποτε κατά το 1400 π.Χ. μια νέα συμφορά έπληξε την Κρήτη. Η Κνωσός και η Φαιστός καταστράφηκαν για δεύτερη φορά από πυρκαϊά. Από την καταστροφή αυτή προέκυψε και ένα αγαθό. Με το αναγκαστικό ψήσιμο οι πινακίδες μπόρεσαν να ανθέξουν στον χρόνο.

Δυστυχώς δεν μπόρεσε ακόμα να εξακριβωθεί ποιά ήταν η αιτία της δεύτερης αυτής καταστροφής. Μήπως πραγματοποιήθηκε καινούργια κάθοδος των 'Αχαιών; Μια τέτοια υπόθεση δεν φαίνεται πιθανή. Αναμφίβολα πάντως οι Μυκηναίοι 'Αχαιοί ήταν για πολύ καιρό κυρίαρχοι του νησιού. Από που προήλθε λοιπόν η καταστροφή; Υποθέτουν μερικοί ιστορικοί πως έγινε από σύγκρουση ανάμεσα σε δύο αντιπάλους ('Αχαιούς) αρχηγούς, ή ακόμα πως κάποια λαϊκή εξέγερση στάθηκε η αιτία της καταστροφής. Άλλη έκδοχή παραδέχεται ως αιτία το ξεσίκωμα των Κρητικών αποικιών κατεπάνω στην Μητρόπολη. Τίποτα όμως από όλα αυτά δεν μπορεί να ειπωθεί με σιγουριά.

Σίγουρο πάντως είναι πως η Κρήτη δεν μπόρεσε πια να ανορθωθεί. Το κράτος των Μυκηναίων επιβλήθηκε σε όλη την λεκάνη του Αιγαίου ως την εποχή της καθόδου των Δωριέων στην κυρίως Ελλάδα κατά το 1200 π.Χ. Στο μεσοδιάστημα αυτό (1400—1200) φαίνεται να έλαβαν χώρα σπουδαία γεγονότα, όπως η ομαδική μετακίνηση των Κρητών προς την Ανατολή (Φοινίκη, Μ. Ασία, Συρία, Κύπρο) ακόμα ίσως και πιο έντονη πολιτιστική μετακίνηση προς την επικράτεια των Μυκηναίων.

Και ο Τσάντουϊκ παρατηρεί σχετικά με τα συμπεράσματα και τη θεωρία του Έβανς που προέκυψε απ' αυτά: «ο πρώτος του αντικειμενικός σκοπός (του Evans) ήταν η ανακάλυψη γραπτών μνημείων και πραγματοποιήθηκε πολύ γρήγορα. Οί πρώτες πινακίδες βρέθηκαν στις 30 Μαρτίου (1900), μια εβδομάδα μετά την έναρξη των ανασκαφών. Καθώς όμως συνέχιζε χρόνο με χρόνο να καθαρίζει το πολύπλοκο ανάκτορο που ανέσκαψε, ή συγκίνησις της ανακάλυψης αυτής έσβησε μπροστά στη νέα θεωρία που άρχισε να παίρνει μορφή στο δραστήριο μυαλό του. Ο πολιτισμός της Κρήτης

ήταν άσυγκρίτως παλαιότερος του πολιτισμού της ήπειρωτικής Ελλάδος. Ακόμη και κατά την περίοδο της εποχής του χαλκού βρισκόταν σε ανώτερο επίπεδο. Οί μυθικές παραδόσεις μιλούσαν για την ύποταγή των 'Αθηνών στο βασίλεια της Κρήτης Μίνωα· αυτός λοιπόν ήταν ο ξένος πολιτισμός που υποδούλωσε τους Έλληνες [...]. «Έτσι γεννήθηκε ή θεωρία ενός μη ελληνικού κρητικού πολιτισμού, που ονομάστηκε από το όνομα του μυθικού αυτού βασιλέως, Μινωϊκός. Το ότι ο πολιτισμός της Κρήτης και ο πολιτισμός της ήπειρωτικής Ελλάδος, είχαν πολλές όμοιότητες στην τέχνη και στην αρχιτεκτονική μπορούσε να εξηγηθεί εύκολα, αν ή ήπειρωτική Ελλάδα ήταν Μινωϊκή έπαρχία. Έτσι ή ανάπτυξις των Μυκηναίων μπορούσε να θεωρηθεί ως επαναστατική αντίδρασις μιας αποικίας, που στο τέλος κατέστρεψε και υπέταξε τη μητρόπολι». (σ. 10).

Γράφει και ο Άρης Πουλιανός στο βιβλίο του «Η Προέλευση των 'Ελλήνων»: «Σχετικά με την ανακάλυψη των νέων πινακίδων με τη γραφή «Β'» και με τις εργασίες που έγιναν για την ανάγνωσή τους, γίνεται πια όλοφανερη ή προϋπόθεση που έκαναν και μερικοί από τους Σοβιετικούς επιστήμονες, ότι ή Κρήτη είχε καταληφθεί από τους 'Αχαιούς και ότι ή δυναστεία των Μινών που κυβερνούσε εκεί στο τέλος του XV - XIV αιώνα π.χ. ήταν ελληνική και όχι τοπική» (σ. 119).

Άς ξαναγυρίσουμε όμως στη γραφή.

Μας είναι ήδη γνωστό πως ή πρώτη Κρητική γραφή ήταν ή ιερογλυφική που φαίνεται να χρησιμοποιούνταν από το 2.000 - 1.650 π.χ., όποτε αντικαταστάθηκε βαθμιαία από την γραμμική γραφή Α' Και οι δυο αυτές γραφές είναι ως την ώρα ανερμήνευτες και είναι άγνωστο ποιά είναι ή γλώσσα που υποδηλώνουν. Όπως είδαμε όμως παραπάνω ο Άμερικανός καθηγητής Γκόρντον Ισχυρίζεται πως ακολουθώντας την μέθοδο Βέντρις, διέκρινε στην Κρητική γραμμική γραφή Α' την γλώσσα των Φοινίκων (Βλέπε παραπάνω. Η γραμμική γραφή Β' έχει καταφανή συγγένεια προς την γραμμική Α', δεν εξηγείται όμως αν προήλθε απ' αυτή, αν ήταν δηλαδή εξέλιξή της. Κατά τον Τσάντουϊκ φαίνεται ότι ή γραμμική Β', ήταν το αποτέλεσμα της προσαρμογής της Μινωϊκής γραφής στις απαιτήσεις της ελληνικής γλώσσας. Που δημιουργήθηκε όμως ή γραμμική Β', στην Κρήτη ή στην 'Ηπειρωτική Ελλάδα; Σ' αυτό το ερώτημα ο Τσάντουϊκ απαντά με την υπόθεση πως δεν αποκλείεται ή πορεία της γραμμικής γραφής Β' να ήταν αντίστροφη, δηλαδή από την 'Ηπειρωτική Ελλάδα προς την Κρήτη κατά την υστερομινωϊκή περίοδο. Με την υπόθεση αυτή συμφωνεί και ο Wace και άλλοι αρχαιολόγοι. Η ανακάλυψη στο χώρο της αρχαίας Πύλου από το Μπλέγκεν, στα 1939, πινακίδων όμοίων με εκείνες που βρήκε ο Έβανς στην Κνωσό, δημιούργησε πολλές αντιδράσεις σε κείνους κυρίως που επηρεάζονταν από την θεωρία που διετύπωσε ο Έβανς και που αναφέραμε προηγούμενα. Έφτασαν να

διατυπώσουν την υπόθεση πώς οι πινακίδες της Πύλου ήταν μεταφερόμενες, εκεί από Έλληνες πειρατές και ονομάστηκαν αυθαίρετα από τους ίδιους «λάφυρα της Κρήτης». Η ανεύρεση στις Μυκήνες από τον αρχαιολόγο κ. Φ. Πέτσα τμήματος πινακίδας στην επιφάνεια του εδάφους το 1950 είχε ως αποτέλεσμα να ενταθθούν οι προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή. Έτσι ο κ. Wace ανακάλυψε αρκετές κατά το 1952. Ο αριθμός των πινακίδων που βρέθηκαν έφτασε στα 1954 στο σημαντικό αριθμό των 50. Έτσι η θεωρία αυτή (της πειρατικής μεταφοράς και λαφύρων) έπεσε από μόνη της. Πολλές γνώμες ρίχτηκαν και η μόνη εξήγηση που δεν δόθηκε είναι η σωστή: ότι δηλαδή οι πινακίδες της Κνωσού των Μυκηνών και της Πύλου, «είναι γραμμένες Έλληνικά» όπως συμπεραίνει ο Τσάντουϊκ.

Γράφει και ο Άρης Πουλιανός: «Η γραμμική γραφή Β', σύμφωνα με την ανάγνωση που πρότειναν οι Μ. Βέντρις και Ι. Τσάνγονικ, απέδειχθη ότι είναι γραμμένη σε αρχαϊκή ποικιλία της ελληνικής γλώσσας που έμοιαζε με τη διάλεκτο του Όμηρου.

» Τα πρώτα δείγματα αυτής της γραφής βρέθηκαν στην Κρήτη από τον Έβανς, ακόμα στην αρχή του αιώνα μας, και κυρίως στην Κνωσό, όπου βρέθηκαν κάπου 3.000 πινακίδες. Αυτό το γεγονός δημιούργησε την ψευδή πεποίθηση, ότι η γραμμική γραφή Β', όπως και η γραμμική Α', είναι Κρητική. Στη διάρκεια μεγάλου χρόνου - κάπου 40 χρόνια ύστερα από την ανακάλυψη του αρχείου της Κνωσού, δεν στάθηκε δυνατό να βρεθῆ σε όλη τη Βαλκανική Χερσόνησο, ούτε μιά πινακίδα με γραμμική γραφή. Άμέσως ύστερα από την ανακάλυψη των πρώτων πινακίδων της Πύλου, ο Γερμανός φιλόλογος Κρέτσεμερ έκανε την προϋπόθεση (που την ακολούθησε ο Σοβιετικός επιστήμων Σ. Λουριώ), ότι είναι γραμμένες ελληνικά. Η πλειοψηφία όμως των επιστημόνων δεν έδωσε και μεγάλη σημασία στα λόγια του». (σ. 118).

Κατά τη συγκριτική μελέτη της Κρητικής γραφής προς τη Μυκηναϊκή από την Αμερικανίδα Άλίκη Κόμπερ στα 1951, διαπιστώθηκε ότι υπήρχαν κείμενα ελληνικά γραμμένα με κρητικούς χαρακτήρες. Στη συνέχεια ο Άγγλος αρχιτέκτων Μιχαήλ Βέντρις, είχε την μεγαλοφυή ιδέα της αντιπαραβολής της κρητικής και ελληνικής γραφής προς την κυπριακή.¹

1. Η Κυπριακή γραφή της κλασικής περιόδου έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην έρμηνεία της Γραμμικής Β', σημειώνει ο Τσάντουϊκ (σελ. 24). Οι Κύπριοι, παρ' όλο που γειτόνευαν με τους Φοίνικες δεν μεταχειρίστηκαν το Φοινικικό Άλφάβητο, που μπορούσε πρακτικώτατα να αποδόσει την ελληνική γλώσσα, «άλλα δι-ετήρησαν τα τόσο ακατάλληλα προς απόδο-σιν της ελληνικής γλώσσας συλλαβογράμματα αυτών μέχρι των χρόνων του Μ. Άλεξάνδρου». (Άντωνίου Σιγάλα, «Ιστορία της Έλληνικής Γραφής», Θεσσαλονίκη 1934 σελ. 50, υποσημ. 1).

Με πολύ δισταγμό προχωρούσε ο Βέντρις στη διατύπωση της θεωρίας που άρχισε να γεννιέται στο έρευνητικό μυαλό του. Για πρώτη φορά στα 1952, τον άπασχόλησε θέμα ελληνικής γλώσσας στις επιγραφές της Κνωσού και της Πύλου. Όμως ήταν αδύνατο να προχωρήσει αν δεν άνέτρεπε πρώτα τη θεωρία του Έβανς. «Φαινόταν τόσο ακλόνητη τότε η «μινωϊκή» θεωρία του Έβανς», σημειώνει ο Τσάντουϊκ, «ώστε δεν υπήρχε θέμα ελληνικής γλώσσας». «Η θεωρία ότι η μινωϊκή γραφή μπορεί να είναι ελληνική», έγραφε ο Βέντρις, «προϋποθέτει φυσικά έσκεμμένα παράβλεψη των ιστορικών ενδείξεων». Με τη διαπίστωση αυτή κανείς δεν θα μπορούσε να διαφωνήσει». (σ. 37).

Και όμως ο Βέντρις προχώρησε. Τον Ιούνιο του 1952 στο τέλος μιάς όμιλίας που έκανε από το Β.Β.Σ., για τη Scripta Minoa II, έκανε την ακόλουθη έκπληκτική ανακοίνωση:

«Τις τελευταίες εβδομάδες κατέληξα στο συμπέρασμα ότι οι πινακίδες της Κνωσού και της Πύλου πρέπει, παρ' όλα αυτά, να είναι γραμμένες ελληνικά· η γλώσσα είναι δύσκολη και αρχαϊκή — 500 χρόνια παλαιότερη της όμηρικής και γραμμένη βραχυγραφικά — αλλά πάντως ελληνική.

» Με την προϋπόθεση αυτή βρέθηκαν λογικές εξηγήσεις για τις περισσότερες από τις ανωμαλίες της γλώσσας και της ορθογραφίας που με είχαν άπασχολήσει· και μολονότι πολλές πινακίδες παραμένουν ακατανόητες όπως και πριν, πολλές άλλες ξαφνικά αρχίζουν να έχουν νόημα». (σ. 72).

Δεν πέρασε παρά ένας χρόνος και η θεωρία του Βέντρις επιβεβαιώθηκε πανηγυρικά στην πράξη. Ο ανασκαφέας της Πύλου Μπλέγκεν, δοκιμάζοντας το σύστημα Βέντρις, κατόρθωσε να διαβάσει την πρώτη επιγραφή της Πύλου. Ο δρόμος για την ανάγνωση και των υπολοίπων, άνοιξε. Η γραμμική Β' απεκάλυπτε πια τα μυστικά της. Το μυστικό της ήταν η ελληνική γλώσσα που ήταν γραμμένη.

Συμπληρώνει και ο Τσάντουϊκ: Άργα και με δυσκολία τα βουβά σημεία υποχρεώθηκαν να μιλήσουν, και μίλησαν ελληνικά. Παραμορφωμένα και λειψά βέβαια αλλά χωρίς άμφιβολία ελληνικά».

Και παρακάτω: «Η πλάνη ότι οι δημιουργοί του λαμπρού πολιτισμού των προϊστορικών Μυκηνών δεν ήταν Έλληνες διαψεύδεται μιά για πάντα. Οι σημερινοί Έλληνες μπορούν να αισθάνονται υπερήφανοι για τον αρχαιότατο πρόγονό τους, που έπενόησε με την βοήθεια της Κρητικής γραφής την πρώτη ελληνική γραφή. Έχει σωστά ειπωθεί ότι με την ανάγνωση και με την έρμηνεία της έχουν προστεθεί στην ελληνική ιστορία 400 περίπου χρόνια». (σ. 169). Κατά τον Τσάντουϊκ επίσης η ελληνική γλώσσα δεν γεννήθηκε έξω από την Ελλάδα, αλλά μέσα σ' αυτή: «Κάποτε όλοι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν μιά και μόνη γλώσσα. Άργότερα η γλώσσα αυτή έχασε τη συνοχή της και χωρίστη-

κε σὲ τέσσερις ομάδες διαλέκτων, πὺ ἀνα-
πτύχθηκαν ξεχωριστά [...]. Στὸ παρελθὸν
νομίζαμε ὅτι ἀπὸ τῆς τέσσερις ομάδες διαλέ-
κτων τουλάχιστον οἱ τρεῖς εἶχαν ἀναπτυχθῆ
ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μεταφέρθηκαν στὴ
χώρα ἀπὸ διαδοχικὰ κύματα εἰσβολέων. Οἱ
νέες ὅμως ἐπιστημονικὲς μελέτες ἔχουν μετα-
βάλλει τὴ θεωρία αὐτὴ τώρα τελευταία καὶ
φαίνεται πιθανώτερο, ὅτι ἄρχισε ἡ διάσπασις
τῆς γλώσσας μετὰ τὴν κάθοδο τῶν Ἑλλή-
νων στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο». (σ. 11).
«Ἦδη τὸ γεγονός», γράφει ὁ Σοβιετικὸς κα-
θηγητὴς, Κλιάτσκο, «ὅτι οἱ πινακίδες Β' εἶ-
ναι γραμμένες εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν
μετέβαλε στὴν ἐπιστήμη τὴν ἀντίληψη γιὰ τὴν
ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀποδείχτηκε ὅτι
στὴν πρώτη κιάλας χιλιετηρίδα π.Χ. στὴν
Βαλκανικὴ χερσόνησο ζοῦσαν ἑλληνικὲς φυ-
λές πὺ εἶχαν τὴν γραφὴ τους, τὴν γραμ-
μικὴ συλλαβικὴ γραφὴ Β' 1 (ἐφημ. «Αὐγή»
16) 1) 1962). Καὶ πάλι ὁ Τσάντουϊκ:

«Χάρισε (ἡ ἐρμηνεία τῆς γραμμικῆς Β')
στὰ βουβὰ μνημεῖα τῆς προϊστορικῆς Ἑλλά-
δος γλωσσολογικὰ σχόλια ἀτελῆ καὶ ἀσαφῆ
βέβαια ἀλλὰ δὲν παύουν νὰ ἀποτελοῦν ἐγγύ-
ηση ὅτι οἱ δημιουργοὶ τους ἦσαν Ἕλληνες.
Ἡ ἐρμηνεία μετατόπισε ἑπτὰ περίπου αἰῶνες
πρὸς τὰ πίσω τὴν χρονολογία τῶν πρώτων
ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Ἐπεξέτεινε ἔτσι τῆς
γνώσεις μας περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἡ
ὁποία τώρα ἔχει ἕνα σύνολο συνεχοῦς γρα-
πτῆς ἱστορίας 33 αἰώνων, ἕνα φαινόμενο δη-
λαδὴ πὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐπιδείξει μόνο ἡ
Κινέζικη γλῶσσα» (σελ. 146).

Καὶ καταλήγει ὁ Τσάντουϊκ:

«Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες στὴν Εὐρώ-
πη ἔχουν τῆς ρίζες τους στὸν ἑλληνικὸ πολι-
τισμὸ καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητο πὺς ὅ,τι ἔχουν
δημιουργήσει οἱ Εὐρωπαῖοι καλλιτέχνες συγ-
γραφεῖς καὶ φιλόσοφοι ἔχει ἐπηρεασθῆ κατὰ
βάθος ἀπὸ τῆς πρωτοφανεῖς ἐπιτεύξεις ἑνὸς
ὀλιγαρίθμου ἀρχαίου λαοῦ. Τὸ χρέος πὺ ὀ-
φείλει ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς στοὺς Ἕλ-
ληνες εἶναι ἀρκετὸς λόγος νὰ θέλη ἡ ἀνθρω-
πότης νὰ μάθη περισσότερα γιὰ τὴν χαρρυ-
γὴ τοῦ πολιτισμοῦ πὺ ἔγινε πρὶν ἀπὸ τοὺς
ἱστορικοὺς χρόνους» (σελ. 152).

Μπαίνουμε τώρα στὸ δεύτερο θέμα μας:

Ἄν καὶ εἶναι ἀποδεδειγμένο πλέον πὺς ἡ
γραφὴ πὺ ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στὰ
ἱστορικὰ χρόνια εἶναι Φοινικικὴ, ἃς ἐξετάσου-
με τὰ στοιχεῖα πὺ πείθουν γιὰ τὴν τέτοια
προέλευσή της.

1. Συλλαβικὴ εἶναι ἡ γραφὴ, κατὰ τὴν ὀ-
ποῖαν κάθε σημεῖο σημαίνει μιὰ συλλαβή. Ἡ
ἐπόμενη βαθμίδα ἐξέλιξης εἶναι ἡ διατύπωση
καὶ ἀνάλυση τῆς συλλαβικῆς γραφῆς σὲ σύμ-
φωνα καὶ φωνήεντα. Ἡ (συλλαβικὴ) γραμμικὴ
Β' ἔχει 89 περίπου σημεῖα. Ὁ ἀριθμὸς αὐ-
τὸς τῶν σημεῖων εἶναι μικρὸς γιὰ ἰδεογραφι-
κὸ σύστημα καὶ μεγάλος γιὰ ἀλφάβητο. Εἶ-
ναι ἐπομένως αὐτὴ συλλαβικὴ γραφὴ.

Ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς πληρώθηκε μὲ τὸ
ἴδιο νόμισμα ὅπως καὶ ὁ Μινωϊκός. Μὲ τὴν
καταστροφὴ πὺ προῆλθε μὲ τὴν κάθοδο τῶν
Δωριέων ἀπὸ τὸ 1200 π. Χ. καὶ μετὰ. Ὁ
Τσάντουϊκ πάλι, λέει πὺς δὲν ἀποκλείεται ἡ
καταστροφὴ τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ νὰ
ἔγινε πρὶν ἀπὸ τὴν κάθοδο τῶν Δωριέων. Ὁ
λαὸς αὐτὸς πὺ ἦρθε ἀπὸ τὸ βορρῆ, εἶχε χα-
μηλότερη βαθμίδα πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἀ-
χαιοὺς. Δὲν γνώριζε τὴ γραφὴ. Ἦταν ὅμως
ὀρμητικὸς καὶ πολεμικὸς. Γρήγορα ἐπεκράτη-
σε στὴν Πελοπόννησο, καταστρέφοντας τὸν
πολιτισμὸ πὺ βρῆκε, χωρὶς ὅσποσο πρὸς τὸ
παρόν, νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ δημιουργήσῃ ἕ-
ναν ἄλλο στὴν θέση του.

Γράφει ὁ Τσάντουϊκ σχετικὰ:

«Μεταξὺ τῶν κοντινῶν κειμένων — τῶν ἱ-
στορικῶν χρόνων καὶ τῆς Μυκηναϊκῆς ἐπο-
χῆς, μεσολαβεῖ ἕνα ἀδιαπέραστο σκοτάδι, πὺ
ἔσβησε σχεδὸν τελείως τῆς ἀναμνήσεις τοῦ
προηγούμενου τρόπου ζωῆς. Ἐλάχιστες ἀνα-
μνήσεις διασώθηκαν μόνο στῆς μυθικὲς παρα-
δόσεις καὶ αὐτὲς παραμορφωμένες καὶ συγ-
κεχυμένες» (σελ. 110). Δημιουργήθηκε ἕνα
μεγάλο κενό, ἕνα εἶδος προϊστορικοῦ Μεσαί-
ωνα θὰ λέγαμε, μὲ χρονικὴ διάρκεια 400 περί-
που χρόνων. Τότε χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν Ἡ-
ρόδοτο ὅτι μεταφέρθηκε στὴν Ἑλλάδα τὸ Φοι-
νικικὸ Ἀλφάβητο¹. Τί πρέπει τώρα νὰ ὑπο-
θέσουμε; Πὺς τὸ ἀλφάβητο καὶ ἡ γραφὴ ἀ-
φοῦ περιπλανήθηκαν στῆς χῶρες τῆς ἀνατο-
λῆς — κατὰ τὴν ἄποψη Evans ἡ καὶ τοῦ πολὺ
ἀρχαιότερου Διόδωρου — ἀφοῦ δουλεύτηκαν
ἀπὸ τοὺς Φοίνικες, ξανάβησαν μ' ἄλλη μορφή
στὴν Ἑλλάδα; ἢ στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν 400
χρόνων, τὰ σπέρματα τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολι-
τισμοῦ πὺ θὰ εἶχαν μείνει σὲ λανθάνουσα κα-
τάσταση, μπόρεσαν στὸ μεταξὺ νὰ ἀναβιώ-
σουν καὶ νὰ μεταπλαστοῦν²; Εἶναι ἕνα πρό-

1. Εἶδαμε παραπάνω ὅτι ὁ Ἀμερικανὸς
καθηγητὴς Γκόρντον ὑποθέτει πὺς οἱ Φοίνικες
μὲ τὸν Κάδμο «μετέφεραν στὴν Ἑλλάδα τὴν
Μινωϊκὴν συλλαβικὴν γραφὴν· μᾶλλον, παρὰ
τὸ μεταγενέστερο Φοινικικὸ Ἀλφάβητο». Τί
νὰ ὑποθέσουμε τώρα; Δυὸ φορές οἱ Φοίνικες
μετέφεραν στὴν Ἑλλάδα τὴ γραφὴ; Ἄν ὄχι,
καὶ μόνο τὴν πρώτη - κατὰ τὴν ἐκδοχὴ Γκόρ-
ντον - πὺς ἐξελίχθηκε ἡ ἑλληνικὴ γραφὴ ἀπὸ
τὸ 1200 - 800 π.Χ., πὺ δὲν ὑπάρχουν γρα-
πτὰ μνημεῖα, πολλὰ ἐρωτήματα γεννιῶνται,
πὺ θέλουν ἀπάντηση.

2. Ἡ Κρητομυκηναϊκὴ γραφὴ δὲν ἐξαφανί-
στηκε. Ἐξακολούθησε νὰ ζεῖ, ὄχι ὅμως στὴν
Βαλκανικὴ Χερσόνησο, ἀλλὰ στὴν Κύπρο, ὀ-
που κατέφυγαν οἱ ἀρχαιοελληνικὲς φυλές, διω-
γμένες ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς. Αὐτὸ εἶναι ἐπιστη-
μονικὰ βεβαιωμένο. Ἀλλὰ ἄραγε μόνο στὴν
Κύπρο κατέφυγαν οἱ Κρητομυκηναῖοι ἢ καὶ
σὲ ἄλλες χῶρες; Μήπως καὶ στὴν Φοινικὴ, ὀ-
που πιθανὸν νὰ διδάξαν τὸ δικὸ τους τρόπο
γραφῆς; Παρατηρεῖ σχετικὰ καὶ ὁ Τσάντουϊκ:
«Ἀκόμα καὶ σὲ μορφή οἱ πινακίδες τῆς Κύ-
πρου μοιάζουν πολὺ μὲ τῆς πινακίδες τῆς Ἀ-
νατολῆς. Ἕνα εἶδος γραφῆς πὺ μοιάζει μὲ
τὴν κυπρομινωϊκὴ, ἀλλὰ καὶ πὺς εὐκόλα

βλημα ακόμα άξεδιάλυτο από τους αρχαιολόγους. Πάντως ώρισμένα χαρακτηριστικά του Φοινικικού αλφαβήτου συγκρινόμενα με το έλληνικό θά μπορούσαν πιθανώς να μās βοηθήσουν στην λύση του προβλήματος. Οί παλιότερες έλληνικές γραφές όχι μόνο συμφωνάνε με την παράδοση και όνομάζουν τὰ γράμματα «Φοινίκια», αλλά ακόμα και τὰ φθογγικά τους στοιχεία δείχνουν στενή και έμμεση συγγένεια πρὸς τὰ σημεῖα τῶν παλαιότερων Φοινικικῶν έπιγραφῶν.

Ἡ μορφή τῶν γραμμάτων επίσης πού είναι σχεδόν ἡ ίδια στις έλληνικές έπιγραφές του 8ου και 7ου αἰῶνα με τις Φοινικικές του 10ου και 9ου.

Ἡ διεύθυνση τῆς γραφῆς πού στις παλιότερες έπιγραφές είναι εκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ και τέλος

Ἡ διάταξη τῶν γραμμάτων του έλληνικού αλφαβήτου πού αντιστοιχεί πρὸς τὴ διάταξη τῶν γραμμάτων του Σημιτικού.

Τὸ βασικότερο στοιχείο πού αποδείχνει ὁμῶς ὅτι οἱ Ἕλληνες δανειστήκανε τὸ αλφάβητο από τους Φοίνικες, είναι τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων ὅπως φαίνονται στον παρακάτω συγκριτικό πίνακα :

Φοινικικά	Ἑλληνικά	σημασία
ἄλφ (ἄλεφ)	ἄλφα	βόδι
βετ	βῆτα	σπίτι
γαμλ (γίμελ)	γάμμα	γωνία τοίχου
δελτ. (δάλετ)	δέλτα	θύρα
τετ.	θῆτα	σωρὸς λάσπη κλπ.
ιοδ	ιώτα	χέρι με τὸν πῆχυ
καφ	κάπα	παλάμη
λαμδ	λάμδα	βοικέντρα, (κλπ.) 1.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ είναι λέξεις Σημιτικές πού αποδίδουν τὴν έννοια τῆς ἀρχικῆς εἰκόνας από τὴν ὁποῖαν προήλθαν.

Οἱ Ἕλληνες πρόσθεσαν στὰ περισσότερα ένα τελικὸν α χάριν εὐφωνίας, αλλά και για νὰ αποδώσει και κάποιο φωνῆεν πού ακούονταν υπόκωφα κατά τὴν προφορά τῶν Σημιτικῶν ὀνομάτων. Ἀπὸ πού κατάγεται ὁμῶς τὸ Σημιτικὸ αλφάβητο; Δύσκολο είναι νὰ τὸ

διακρίνεται από αὐτή, ἀνεκαλύφθη τελευταία στην ἀρχαία πόλι Οὐγγαρίτ, τὸ σημερινὸ Ρὰς Σάμρα, στις ἀκτές τῆς Συρίας. Ἡ πόλις αὐτὴ χρησιμοποιούσε για τὴν ἐπικοινωνία της με ἄλλες πόλεις τὴ σφηνοειδῆ γραφὴ τῶν Ἀκκαδίων και εἶχε ένα ἰδιότυπο σφηνοειδές «αλφάβητο», για νὰ γράφει τὴ δικὴ της σημιτικὴ γλῶσσα. Ὑπῆρχε ὁμῶς ἐκεῖ - και αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μās προκαλεῖ ἐκπληξι - μιὰ κυπριακὴ ἀποικία, πού χρησιμοποιούσε τὴ γραφὴ τῆς μητροπόλεως της» (σ. 24). «Εἶναι ἐπίσης γνωστὸ ὅτι ἡ ἀρκσδικὴ και κυπριακὴ διάλεκτος, ἦταν λείψανὸ μιᾶς μυκηναϊκῆς διαλέκτου πού ὠμιλοῦνταν σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο προτοῦ εἰσβάλλουν οἱ Δωριεῖς. Ξέρουμε ἀκόμα πῶς οἱ Μυκηναῖοι ἀποίκισαν τὴν Κύπρο τὸν 14ον και 13ον αἰῶνα π.Χ.» (σελ. 13).

1. Ἀντωνίου Σιγάλα: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γραφῆς» 1934, σ. 33 - 36.

βροῦμε. Γεγονὸς πάντως ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι ὠρισμένα Φοινικικὰ γράμματα ἔχουν συγγένεια με τὰ Αἰγυπτιακὰ και τὴν σφηνοειδῆ τῶν Βαβυλωνίων και τὴν Κρητικὴ, τὴν ὁποῖα ἴσως δίδαξαν οἱ Κρητες ἀποικοι (Φιλισταῖοι) στους Φοίνικες ἢ από τὴν Κυπρομυκηναϊκὴ, ὅπως ὑποσημειώσαμε παραπάνω.

Τὸ Σημιτικὸ αλφάβητο και κατά συνέπεια και τὸ Φοινικικὸ, δὲν είχαν φωνῆεντα, μόνο τὰ σύμφωνα γράφονταν. Ὁ ἀναγνώστης ἔπρεπε νὰ ἐννοῆσει τὸ ἀνάλογο φωνῆεν. Χτυπητὴ ἔρχεται ἡ διαφορὰ του έλληνικού Ἀλφαβήτου πρὸς τὸ Φοινικικὸ. Οἱ Ἕλληνες πρόσθεσαν τὰ φωνῆεντα, ἔχοντας στην ἀρχὴ - ἀρχὴ μόνο 16 γράμματα, τὰ ἐξῆς: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ. Ὅστερα οἱ ἀνάγκες τῆς προφορᾶς τους ὑποχρέωσαν νὰ προσθέτουν τὰ δασέα Θ, Φ, Χ και τὰ διπλὰ Ζ, Ξ, Ψ. Ὁ Παλαμήδης πρόσθεσε τὰ μακρὰ η και ω. Ἐτσι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς διαμορφώθηκε στὰ 24 γράμματα του αλφαβήτου μας. Περιττὸ νὰ προσθέσουμε πῶς κάθε έλληνικὴ πολιτεία εἶχε τις δικές της ἰδιομορφίες στὸ αλφάβητο, μέχρι πού παραμερίστηκαν οἱ τοπικὲς φιλοτιμίες και ἔγινε ἀπ' ὅλους παραδεκτὸ τὸ Ἴωνικὸ αλφάβητο, ὡς τὸ τελειότερο.

Ἀφοῦ εἶδαμε τις σχέσεις ἀνάμεσα στην Φοινικικὴ και Ἑλληνικὴ γραφὴ πρέπει ἐπίσης νὰ δοῦμε και τις σχέσεις μεταξὺ τῆς Φοινικικῆς και τῆς Κρητικῆς.

Ὁρισμένα Κρητικὰ σημεῖα μοιάζουν πολὺ πρὸς τὰ Σημιτικά. Ἡ μορφή δὲ μερικῶν ἱερογλυφικῶν Κρητικῶν ἀνταποκρίνεται σὲ ὀνόματα Σημιτικῶν σημείων. Ἡ μορφή π. χ. του Κρητικού ἱερογλυφικοῦ σημείου τῆς οἰκίας [—], αντιστοιχεί πρὸς τὸ ὄνομα του Σημιτικού γράμματος μ π ἐ τ¹ τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς σημαίνει και στὴ Σημιτικὴ τὴν οἰκίαν. Κάμποσα τέτοια κοινὰ σημεῖα μπορούμε νὰ βροῦμε στις δυὸ γραφές. Ἀρκετὰ ἄλλα σημεῖα ὁμῶς τῆς Σημιτικῆς γραφῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν ὅτι προέρχονται από τὴν Κρητικὴ. Καταφανῆς ἐπίσης είναι ἡ σχέση τῆς Σημιτικῆς πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴ και τὴ σφηνοειδῆ τῶν Ἀσσυρίων. Ἐπίσης δὲν μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν Αἰγυπτιακὴ ἐπίδραση στην Κρητικὴ γραφὴ, αλλά και στην Σημιτικὴ - Φοινικικὴ. Ὅλοι σχεδόν οἱ γλωσσολόγοι διετύπωσαν κατά καιροὺς διαφορὲς ὑποθέσεις, χωρὶς ὡστόσο μέχρι τώρα νὰ διατυπωθοῦν ὀριστικὰ συμπεράσματα.

Συνοψίζοντας τὰ ὅσα εἶπαμε πρέπει τελικὸν νὰ σημειώσουμε :

Ἀπὸ τις μέχρι τώρα ἐρευνες είναι δύσκολο νὰ αποδειχθῆ πῶς τὸ έλληνικὸ Ἀλφάβητο κατάγεται από τὸ Κρητικὸ χωρὶς τὴν μεσολάβηση του Φοινικικοῦ. Ἄν υἰοθετούσαμε αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ, ἀντὶ νὰ λύσουμε τὸ πρόβλημα θά τὸ μπερδεύαμε ἀκόμα περισσότερα Ὁρισμένα γράμματα του αλφαβήτου μας φαίνεται νὰ ἔχουν σαφῆ Κρητικὴ προέλευση. Πῶς ὁμῶς θά ἐξηγήσουμε τὴν καταγωγὴ τῶν

1. Ἀντωνίου Σιγάλα: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γραφῆς» 1934, σελ. 48.

υπολοίπων πού είναι και τὰ περισσότερα. Ἡ καταστροφή τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρξε ὀλοκληρωτική, πολὺ λίγα περιθώρια θὰ ἔφησε γιὰ νὰ ἐξελιχθῆ αὐτόχθονα ἢ Μυκηναϊκὴ γραφὴ στὴν Ἑλληνική. Καμμιά πηγὴ καὶ καμμιά παράδοση δὲν ἀναφέρει κάτι τέτοιο. Ἐς ἄλλου στὸ κεφάλαιο τῆς σχέσεως τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς πρὸς τὴν Φοινικικὴ, πού ἐξετάσαμε, διαπιστώσαμε τὴν ὀλοφάνερη σχέση τῶν δύο ἀλφαβήτων.

Δύσκολο ἐπίσης νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι τὸ Φοινικικὸ ἀλφάβητο κατάγεται ἀπὸ τὸ Κρητικόν. Γεγονὸς πάντως παραμένει ὅτι τὰ δύο ἀλφάβητα ἔχουν ὁμοιότητες. Ἀκόμα στὴν παραδοχὴ αὐτὴ ἐμποδίζει τὸ γεγονὸς πὼς οἱ Φοίνικες εἶχαν ἀπὸ πολὺ νωρὶς σχέσεις μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς ἄλλους Σημιτικούς λαοὺς. Ἀπ' αὐτοὺς ἀσφαλῶς πῆραν καὶ τὴν πρώτη ἰδέα τῆς γραφῆς καὶ τοῦ ἀλφαβήτου. Ἄλλωστε ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν Ἀσσυρία καὶ τὴν Βαβυλώνα ἀκόμα καὶ τὴν Αἴγυπτο, στὴ Φοινίκη, εἶναι πῶς εὐκόλος καὶ πῶς φυσιολογικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Φοινίκη, ὅσο καὶ ἂν ἐξηγεῖται πὼς ὁ λόγος τῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο λαῶν (Φοινίκων καὶ Κρητῶν) δὲν εἶναι καὶ τόσο φυσιολογικὸς.

Τὸ πιθανώτερο εἶναι πὼς ὁ ἐξυπνότατος αὐτὸς λαὸς — οἱ Φοίνικες — ἀφοῦ παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς διάφορους λαοὺς τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου, τὰ δούλεψαν ὅλα μαζὶ σὰν σὲ χαρμάνι καὶ ὕστερα τὰ δάνεισαν ἢ καὶ τὰ πούλησαν στοὺς Ἕλληνες. Ἔτσι καὶ ἂν ἀκόμα ὑπάρξουν ἀποδείξεις πὼς οἱ Φοίνικες διδάχθηκαν ἀπὸ τοὺς Κρητῆς τὸ ἀλφάβητο, ἀδιάφρεστο, ἀναμφισβήτητο καὶ ἀδιαφιλονίκη-

το παραμένει ὅτι τὸ ἀλφάβητό μας μὲ τὴν σημερινή του μορφή, ἦλθε ἀπὸ τὴν Φοινίκη ἢ τουλάχιστον μὲσω Φοινίκης. «Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ σημεῖον», γράφει ὁ Σιγάλας, «εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἰδιογραφικὴν του σημασίαν καὶ ἀπέδιδε μόνον ἓνα φθόγγον, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ εἰς ξένας μὴ σημιτικὰς γλώσσας διὰ τὸν ἴδιον ἢ καὶ παρόμοιον φθόγγον (σ. 59 ὑπόσημ. 5). Αὐτὸ εἶναι ἄλλωστε τὸ μυστικὸ τῆς ἐπικράτησης καὶ τῆς διατήρησης τοῦ Φοινικικοῦ ἀλφαβήτου.

Ὅσο λοιπὸν κι' ἂν ψάχνουμε, πιθανώτατα δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ βροῦμε μιὰν ἀκαταμάχητη ἀλήθεια πού νὰ μπορέσῃ νὰ ἐξηγήσῃ μὲ ἀτράνταχτα ἐπιχειρήματα τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴν ἔμμεση καταγωγὴ τοῦ ἀλφαβήτου μας. Τὸ γεγονὸς ἄλλωστε πὼς τὸ ἀλφάβητο καὶ ὄχι μόνον τὸ ἑλληνικόν, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἀρχαῖα ἀλφάβητα, δὲν ἦταν μιὰ ἐφεύρεση στατικὴ πού νὰ διατηρήθῃ μὲ τὴν ἀρχικὴ τῆς μορφή, μᾶς ἐμποδίζει νὰ πιστέψουμε πὼς αὐτὸ ἐπιννοήθη τυχαῖα, ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο ἢ ἔστω ἀπὸ ἓνα λαόν. Πολλοὶ λαοὶ δούλεψαν στὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξέλιξής του ὅσπου τελικὰ διαμορφώθηκε καὶ καθιερώθηκε μὲ τὴν γνωστὴ μορφή. Ἔτσι, δουλεύοντας ἐρευνητικά, θὰ ἀνακαλύψωμε στὸ ἀλφάβητό μας πολλὰ ξένα στοιχεῖα πού ἀνακατώθηκαν μὲ τὰ δικά μας καὶ εἶχαν αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀσφαλῶς δὲ τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο ἀπετέλεσε τὸ πρότυπο γιὰ τὴν δημιουργία τοῦ Λατινικοῦ καὶ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἀλφαβήτων μὲ τὴν σημερινή τους μορφή. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτὸ χρειάστηκε πρῶτα πολλὴ δουλειά. Γερὸ ξεκαθόρισμα καὶ προσαρμογὴ τῶν υπολοίπων στὴ φωνητικὴ γλώσσα μας. Αὐτὴ ἢ τιμὴ ἀνήκει ἀναντίρρητα στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας.

